

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

4. juli 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – direktiv 93/13/EØF – aftaler om lån mod pant i fast ejendom – klausuler, som begrænser rentesatsens udsving – såkaldte »gulvklausuler« – kollektivt søgsmål, der omfatter et stort antal forbrugere og erhvervsdrivende, med påstand om forbud mod anvendelsen af disse klausuler og om tilbagebetaling af betalinger foretaget i henhold hertil – spørgsmålet om, hvorvidt de nævnte klausuler er klart og forståeligt formuleret – begrebet »en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger«»

I sag C-450/22,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) ved afgørelse af 29. juni 2022, indgået til Domstolen den 6. juli 2022, i sagen

Caixabank SA, der er indtrådt i rettighederne for Bankia SA og Banco Mare Nostrum SA,

Caixa Ontinyent SA,

Banco Santander, SA, der er indtrådt i rettighederne for Banco Popular Español SA og Banco Pastor, SA,

Targobank SA,

Credifimo SAU,

Caja Rural de Teruel SCC,

Caja Rural de Navarra SCC,

Cajasiete Caja Rural SCC,

Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid SCC,

Caja Laboral Popular SCC (Kutxa),

Caja Rural de Asturias SCC,

Arquia Bank, SA, tidligere Caja de Arquitectos, SCC,

* Processprog: spansk.

Nueva Caja Rural de Aragón SCC,

Caja Rural de Granada SCC,

Caja Rural del Sur SCC,

Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca SCC (Globalcaja),

Caja Rural Central SCC,

Caja Rural de Extremadura SCC,

Caja Rural de Zamora SCC,

Unicaja Banco, SA, der er indtrådt i rettighederne for Liberbank, SA og Banco Castilla-La Mancha, SA,

Banco Sabadell SA,

Banca March SA,

Ibercaja Banco SA,

Banca Puyo SA

mod

Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae),

M.A.G.G.,

M.R.E.M.,

A.B.C.,

Óptica Claravisión SL,

A.T.M.,

F.A.C.,

A.P.O.,

P.S.C.,

J.V.M.B., som efterfølger til C.M.R.,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, C. Lycourgos, og dommerne O. Spineanu-Matei (refererende dommer), J.-C. Bonichot, S. Rodin og L.S. Rossi,

generaladvokat: L. Medina

justitssekretær: fuldmægtig L. Carrasco Marco,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 28. september 2023,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Caixabank SA, der er indtrådt i rettighederne for Bankia SA og Banco Mare Nostrum SA, ved abogados J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes og E. Valencia Ortega,
- Banco Santander SA, der er indtrådt i rettighederne for Banco Popular Español SA og Banco Pastor SA, ved abogados J.M. Rodríguez Cárcamo og A.M. Rodríguez Conde,
- Targobank SA ved abogados D. Machado Rubiño og J. Pérez de la Cruz Oña,
- Caja Rural de Teruel SCC ved abogado J. López Torres,
- Caja Rural de Navarra SCC ved abogados J. Izquierdo Jiménez og M. Robles Cháfer samt ved procurador M. Sánchez-Puelles González-Carvajal,
- Caja Rural de Jaén Barcelona y Madrid SCC ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera, samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Caja Rural de Asturias SCC ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera, samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Arquia Bank SA ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Nueva Caja Rural de Aragón SCC ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera, samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Caja Rural de Granada SCC ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Caja Rural del Sur SCC ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Caja Rural de Albacete Ciudad Real y Cuenca SCC (Globalcaja) ved abogados R. Monsalve del Castillo, I. Moreno-Tapia Rivas og E. Portillo Cabrera, samt ved procuradora M. Moreno de Barreda Rovira,
- Caja Rural Central SCC Caja Rural de Extremadura SCC og Caja Rural de Zamora SCC ved abogado J. López Torres,

- Unicaja Banco SA, der er indtrådt i rettighederne for Liberbank SA og Banco Castilla-La Mancha SA, ved abogados M.Á. Cepero Aránguez og C. Vendrell Cervantes,
- Banco Sabadell SA ved abogados G. Serrano Fenollosa, R. Vallina Hoset og M. Varela Suárez,
- Ibercaja Banco SA ved abogadas S. Centeno Huerta og C. González Silvestre,
- Asociación de Usuarios de Bancos Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae) ved abogados V. Cremades Erades, K. Fábregas Márquez og J.F. Llanos Acuña samt ved procuradora M. del M. Villa Molina,
- den spanske regering ved L. Aguilera Ruiz og A. Pérez-Zurita Gutiérrez, som befuldmægtigede,
- den polske regering ved B. Majczyna og S. Żyrek, som befuldmægtigede,
- den portugisiske regering ved P. Barros da Costa, A. Cunha og L. Medeiros, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved J. Baquero Cruz, N. Ruiz García og I. Galindo Martín, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 18. januar 2024, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 4, stk. 1 og 2, og artikel 7, stk. 3, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).
- 2 Denne anmodning er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Caixabank SA, der er indtrådt i rettighederne for Bankia SA og Banco Mare Nostrum SA, Caixa Ontinyent SA, Banco Santander SA, der er indtrådt i rettighederne for Banco Popular Español SA og Banco Pastor SA, Targobank SA, Credifimo SAU, Caja Rural de Teruel SCC, Caja Rural de Navarra SCC, Cajasiete Caja Rural SCC, Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid SCC, Caja Laboral Popular SCC (Kutxa), Caja Rural de Asturias SCC, Arquia Bank SA, tidligere Caja de Arquitectos SCC, Nueva Caja Rural de Aragón SCC, Caja Rural de Granada SCC, Caja Rural del Sur SCC, Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca SCC (Globalcaja), Caja Rural Central SCC, Caja Rural de Extremadura SCC, Caja rural de Zamora SCC, Unicaja Banco SA, der er indtrådt i rettighederne for Liberbank SA og Banco Castilla-La Mancha SA, Banco Sabadell SA, Banca March SA, Ibercaja Banco SA og Banca Pueyo SA på den ene side og på den anden side Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (Adicae), en organisation for brugere af banker, sparekasser og forsikringer i Spanien, M.A.G.G., M.R.E.M., A.B.C., Óptica Claravisión SL, A.T.M., F.A.C., A.P.O., P.S.C. og J.V.M.B., som efterfølger til C.M.R. vedrørende forbud mod anvendelsen af en klausul i de generelle betingelser i de aftaler om lån mod pant i fast ejendom, der er indgået med disse banker, og tilbagebetaling af betalingerne foretaget af disse brugere i henhold hertil.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 23. betragtning til direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»[P]ersoner eller organisationer, der i henhold til en medlemsstats lovgivning anses for at have en legitim interesse i forbrugerbeskyttelse, skal have mulighed for at indbringe sager vedrørende kontraktvilkår, der er udarbejdet med henblik på en generel anvendelse i forbrugeraftaler, især urimelige kontraktvilkår, enten for en retsmyndighed eller et administrativt organ, der er kompetent til at træffe afgørelse om klager eller indlede retsprocedurer; denne mulighed indebærer dog ikke en forudgående kontrol af de generelle betingelser inden for en given økonomisk sektor.«

- 4 Følgende fremgår af dette direktivs artikel 2:

»I dette direktiv forstås ved:

[...]

b) »forbruger«: en fysisk person, der i forbindelse med de af dette direktiv omfattede aftaler ikke handler som led i sit erhverv.«

- 5 Det nævnte direktivs artikel 4 er affattet således:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

- 6 Det samme direktivs artikel 5 bestemmer:

»I de aftaler, hvor alle eller nogle af de vilkår, der tilbydes forbrugeren, er i skriftlig form, skal disse vilkår altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Hvis der opstår tvivl om et kontraktvilkårs betydning, gælder den fortolkning, som er mest gunstig for forbrugeren. Denne fortolkningsregel gælder ikke i forbindelse med de procedurer, der er fastsat i artikel 7, stk. 2.«

- 7 Artikel 7 i direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.

2. De i stk. 1 nævnte midler skal omfatte bestemmelser, i henhold til hvilke personer eller organisationer, der ifølge national lov har en legitim interesse i at beskytte forbrugerne, efter national ret kan indbringe en sag for retsmyndighederne eller de kompetente administrative

myndigheder, for at disse kan afgøre, om kontraktvilkår, der er udarbejdet med henblik på generel anvendelse, er af urimelig karakter, og anvende egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af sådanne kontraktvilkår til ophør.

3. Sager som omhandlet i stk. 2 kan under overholdelse af den nationale lovgivning indbringes mod hver enkelt erhvervsdrivende eller samlet mod flere erhvervsdrivende inden for samme erhvervssektor eller sammenslutninger heraf, der anvender eller opfordrer til anvendelse af de samme generelle kontraktvilkår eller lignende vilkår.«

Spansk ret

Lov nr. 7/1998

- 8 Artikel 12 i Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (lov nr. 7/1998 om almindelige kontraktvilkår) af 13. april 1998 (BOE nr. 89 af 14.4.1998, s. 12304) fastsætter følgende:

»1. Der kan anlægges søgsmål med påstand om forbud og tilbagebetaling, såfremt der anvendes eller opfordres til anvendelse af almindelige vilkår, som er i strid med bestemmelserne i denne lovgivning eller med andre bestemmelser af præceptiv karakter, eller hvorved der indføres et forbud.

2. Formålet med søgsmålet med påstand om forbud er at opnå en afgørelse, hvorved sagsøgte pålægges at fjerne de betingelser, der er blevet kendt ugyldige, fra sine almindelige betingelser og at afstå fra at anvende de pågældende betingelser i fremtiden, samt at fastsætte og præcisere, afhængigt af omstændighederne, indholdet af den aftale, der skal anses for gyldig og bindende.

Et søgsmål med påstand om forbud kan – som et accessorisk spørgsmål – ledsages af et søgsmål med påstand om tilbagebetaling af betalinger foretaget i henhold til sådanne almindelige betingelser samt et søgsmål med påstand om erstatning for tab forårsaget af anvendelsen af sådanne betingelser.

[...]«

- 9 Følgende fremgår af denne lovs artikel 17:

»1. Et søgsmål med påstand om forbud kan anlægges mod enhver erhvervsdrivende, der anvender de almindelige betingelser, der er kendt ugyldige.

[...]

4. De i de foregående stykker omhandlede søgsmål kan anlægges i fællesskab mod en række erhvervsdrivende, der driver virksomhed inden for den samme økonomiske sektor, eller mod deres sammenslutninger, som anvender eller opfordrer til anvendelse af identiske almindelige betingelser, der er kendt ugyldige.«

Kongeligt lovdekret nr. 1/2007

- 10 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (kongeligt lovdekret nr. 1/2007 om godkendelse af den konsoliderede tekst til den generelle lov om beskyttelse af forbrugere og brugere og anden tilknyttet lovgivning) af 16. november 2007 (BOE nr. 287 af 30.11.2007, s. 49181), med senere ændringer, fastsætter følgende i artikel 53:

»Formålet med et søgsmål med påstand om forbud er at pålægge sagsøgte at ophøre med sin adfærd, eller at en sådan adfærd ikke skal gentage sig fremover. Søgsmålet kan desuden anlægges med henblik på at forbyde enhver adfærd, som er afsluttet på det tidspunkt, hvor søgsmålet anlægges, såfremt der foreligger tilstrækkelige beviser for, at denne adfærd straks vil blive genoptaget.

For så vidt angår bestemmelserne i dette kapitel anses enhver henstilling om anvendelsen af urimelige kontraktvilkår ligeledes for urimelig adfærd, der er i strid med lovgivningen om urimelige kontraktvilkår.

Forudsat at der nedlægges påstand om ugyldighed og annulation, kan ethvert søgsmål med påstand om forbud også omfatte et søgsmål med påstand om anerkendelse af manglende opfyldelse af forpligtelser, ophævelse eller annulation af aftalen eller tilbageførsel af beløb, som er opkrævet i henhold til en praksis eller i medfør af bestemmelser eller generelle vilkår, der er fundet urimelige eller uigennemsigtige, såvel som søgsmål med påstand om erstatning for de skader, som anvendelsen af sådanne vilkår eller sådan handelspraksis har forårsaget. Den ret, der er blevet forelagt hovedsøgsmålet med påstand om forbud, behandler også dette accessoriske søgsmål efter retsplejelovens bestemmelser.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 11 Den 15. november 2010 anlagde Adicae ved Juzgado de lo Mercantil n° 11 de Madrid (handelsret nr. 11 i Madrid, Spanien) et kollektivt søgsmål med påstand om forbud mod 44 banker, der vedrørte en såkaldt »gulvklausul« i de generelle betingelser i de aftaler om lån mod pant i fast ejendom, der blev anvendt af disse banker, og som fastsatte en minimumsrentesats, under hvilken den variable rente ikke kunne falde (herefter »gulvklausulen«), og om tilbagebetaling af betalingerne foretaget af disse brugere på grundlag af denne klausul. Dette søgsmål blev efterfølgende udvidet to gange, således at det i sidste ende var 101 banker, som blev retsforfulgt. Efter kundgørelse i de spanske medier af tre indkaldelser om at give møde meldte 820 forbrugere sig individuelt i hovedsagen til støtte for Adicaes påstande.
- 12 Juzgado de lo Mercantil n° 11 de Madrid (handelsret nr. 11 i Madrid) gav sagsøgerne medhold vedrørende 98 ud af de 101 banker, der var blevet retsforfulgt. Denne ret fastslog i forhold til disse banker, at gulvklausulen var ugyldig, pålagde bankerne at ophøre med at anvende denne klausul og bestemte, at de pågældende aftaler om lån mod pant i fast ejendom skulle fortsætte. Retten pålagde endvidere de nævnte banker at tilbagebetale de beløb, der uretmæssigt var blevet opkrævet i henhold til det nævnte vilkår, fra datoen for offentliggørelse af dom nr. 241/2013 af 9. maj 2013 afsagt af Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien), hvorved sidstnævnte fastslog, at den omstændighed, at en gulvklausul erklæres ugyldigt, medfører ex nunc-virkninger.
- 13 Audiencia Provincial de Madrid (den regionale domstol i Madrid, Spanien) forkastede hovedparten af de appeller, der blev iværksat af de banker, som var blevet dømt i første instans.

- 14 Denne domstol præciserede kriterierne for, hvorledes kontrollen af en gulvklausuls gennemsigtighed bør foretages i forbindelse med kollektive søgsmål, og fastslog således, at det ved undersøgelsen af de standardkontraktmodeller for aftaler om lån mod pant i fast ejendom, der bruges af banker, var nødvendigt at efterprøve, om disse banker havde udvist en adfærd, som tilslørede eller skjulte de »økonomisk-formueretlige« konsekvenser af et sådant vilkår. En sådan maskering eller sløring foreligger efter den nævnte domstols opfattelse, når de nævnte banker ikke præsenterer eller placerer denne klausul på samme betydningsniveau som andre vilkår, som en gennemsnitsforbruger er opmærksom på, idet denne forbruger er af den opfattelse, at disse andre vilkår vedrørende referenceindekset, den forskel, der skal tilføjes dette indeks, eller den pågældende tilbagebetalingsperiode fastsætter omkostningerne ved den indgåede aftale.
- 15 Audiencia Provincial de Madrid (den regionale domstol i Madrid) identificerede ligeledes visse former for adfærd hos de pågældende banker, som vidnede om en sådan hensigt om at tilsløre eller skjule. Ifølge denne domstol er følgende omfattet af disse former for adfærd: den omstændighed, at gulvklausulen præsenteres af disse banker i tilknytning til begreber, der ikke vedrører prisen for den pågældende aftale om lån mod pant i fast ejendom, eller til omstændigheder, der kan nedbringe denne pris, hvilket således giver indtryk af, at gulvklausulen for udsving i referencerentesatsen er underlagt bestemte betingelser eller krav, der indebærer, at den næppe vil finde anvendelse, den omstændighed, at vilkåret er placeret i midten eller i slutningen af lange afsnit, der indledningsvis omhandler andre emner, herunder i de samlede vilkår om rentens udsving, og hvori det kort beskrives uden nogen form for fremhævelse, således at en gennemsnitsforbrugers opmærksomhed afledes, eller at denne klausul præsenteres sammen med vilkårene om at begrænse den variable rentes øvre udsving (de såkaldte »gulvklausuler«), således at denne forbrugers opmærksomhed rettes mod den tilsyneladende sikkerhed, der består i at være sikret en maksimumsrentesats i forbindelse med en hypotetisk stigning i referenceindekset, hvorved opmærksomheden på betydningen af den fastsatte minimumsrentesats fjernes.
- 16 De banker, hvis appel ikke blev taget til følge, iværksatte herefter ekstraordinære appeller ved Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien), som er den forelæggende ret, på grund af procedurefejl og kassationsappeller til prøvelse af dommen afsagt i appelsagen.
- 17 Den forelæggende ret har gjort gældende, at hovedsagen rejser to retlige problemstillinger, som er lige vigtige. Den første problemstilling vedrører spørgsmålet om, hvorvidt et kollektivt søgsmål udgør et egnet retsmiddel med henblik på at undersøge gulvklausulers gennemsigtighed, hvilken undersøgelse ifølge Domstolens praksis kræver en konkret bedømmelse af alle omstændighederne i forbindelse med indgåelsen af en aftale og de oplysninger, som gives til den pågældende forbruger forud for aftaleindgåelsen. Et sådant spørgsmål er så meget desto mere relevant, når det kollektive søgsmål, der er blevet anlagt, sådan som det er tilfældet i den foreliggende sag, ikke vedrører en enkelt, men alle bankerne i et lands bankvæsen, hvis eneste fællesnævner er, at de anvender gulvklausuler af mere eller mindre varierende indhold i deres aftaler om lån med pant i fast ejendom med variabel rente.
- 18 Den forelæggende ret har henvist til sin praksis i denne henseende og navnlig præciseret, at den foretog en kontrol af gulvklausulernes gennemsigtighed i forbindelse med et kollektivt søgsmål, bl.a. i den sag, der gav anledning til dom nr. 241/2013 af 9. maj 2013, ved at anvende gennemsnitsforbrugers opfattelse som referencekriterium, og ved at tage hensyn til kendetegnene ved de standardiserede retningslinjer for de pågældende »standardaftaler«. Denne

ret har imidlertid anført, at det kollektive søgsmål i disse tilfælde var rettet mod en enkelt bank eller mod et begrænset antal banker, og dermed var det lettere at indskrænke de pågældende praksisser og vilkår.

- 19 Derimod har den forelæggende ret præciseret, at det i nærværende sag ifølge Banco de Españas (den spanske nationalbank) statistikker drejer sig om millioner af aftaler om lån med pant i fast ejendom, som er berørt, hvilket medfører, at guldsklausulerne er affattet og formuleret på mange forskellige måder. Denne ret har desuden anført, at disse klausuler blev lovligt anvendt fra december 1989 til juni 2019, således at de var underlagt skiftende lovgivningsmæssige bestemmelser, mens der ved vurderingen af, om et kontraktvilkår er urimeligt, skal tages udgangspunkt i tidspunktet for aftalens indgåelse.
- 20 Følgelig er den forelæggende ret af den opfattelse, at når et kollektivt søgsmål anlægges mod et betydeligt antal banker, omhandler anvendelsen af guldsklausuler i en meget lang periode i overensstemmelse med skiftende lovgivningsmæssige bestemmelser, og ikke giver mulighed for at kontrollere de oplysninger, som i hvert enkelt tilfælde er givet forud for aftaleindgåelsen, er det yderst vanskeligt at foretage en kontrol af disse klausulers gennemsigtighed i henhold til artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13.
- 21 Den anden problemstilling, som den forelæggende ret har rejst, vedrører vanskelighederne ved at definere en gennemsnitsforbruger i en situation som den i hovedsagen omhandlede. Den pågældende ret har i denne forbindelse præciseret, at selv om Domstolen i sin praksis har henvist til en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger (dom af 3.3.2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, præmis 51), kan opmærksomhedsniveauet variere afhængigt af flere faktorer, bl.a. nationale eller sektorspecifikke krav til markedsføring eller endda sproglige elementer, der er anvendt i de forelagte kommercielle oplysninger.
- 22 I hovedsagen er guldsklausulerne rettet mod forskellige specifikke kategorier af forbrugere, hvilket navnlig vil sige forbrugere, som har overtaget lån optaget af ejendomsudviklere, forbrugere, der drager fordel af sociale boligprogrammer eller programmer for adgang til offentlige boliger baseret på specifikke aldersintervaller, eller forbrugere, der optager lån på grundlag af deres beskæftigelse, således at det er vanskeligt at anvende begrebet »gennemsnitsforbruger« med henblik på at foretage kontrollen af disse klausulers gennemsigtighed.
- 23 På denne baggrund har Tribunal Supremo (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
 - »1) Er en abstrakt bedømmelse med henblik på en kontrol af gennemsigtigheden, i forbindelse med et kollektivt søgsmål, af vilkår, der er blevet anvendt af mere end hundrede finansieringsinstitutter i millioner af bankaftaler, idet der hverken tages hensyn til informationsniveauet forud for aftaleindgåelsen med hensyn til vilkårets juridiske og økonomiske byrde eller de foreliggende omstændigheder i hvert enkelt tilfælde, der forelå på tidspunktet for aftaleindgåelsen, omfattet af artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13[...], der nævner omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse, og samme direktivs artikel 7, stk. 3, der henviser til lignende vilkår?

- 2) Er det foreneligt med artikel 4, stk. 2, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13[...], at der kan foretages en abstrakt kontrol af gennemsigtigheden set ud fra en gennemsnitsforbrugers synspunkt, når flere af aftaetilbuddene er rettet mod forskellige specifikke grupper af forbrugere, eller når der er tale om adskillige konciperende banker med meget forskellige økonomiske og geografiske forretningsområder, og der er tale om en meget lang periode, i løbet af hvilken befolkningens kendskab til sådanne vilkår har ændret sig?»

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 24 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 1, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser giver en national ret mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår i forbindelse med et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende, der driver virksomhed inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler.
- 25 Det skal i denne forbindelse indledningsvis bemærkes, at forbrugere i den beskyttelsesordning, der blev gennemført ved direktiv 93/13, kan gøre deres rettigheder i henhold til dette direktiv gældende.
- 26 Parallelt med forbrugerens subjektive ret til at indbringe et søgsmål for en ret med henblik på, at denne undersøger, om et kontraktvilkår i en aftale, som forbrugeren er part i, er urimeligt, har medlemsstaterne mulighed for i henhold til mekanismen i artikel 7, stk. 2, i direktiv 93/13 at indføre en kontrol af de urimelige kontraktvilkår, der er indeholdt i standardkontrakter, ved et søgsmål med påstand om forbud, der anlægges i offentlighedens interesse af forbrugerbeskyttelsesorganisationer (jf. i denne retning dom af 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba, C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 21).
- 27 I henhold til ordlyden af artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13 kan sådanne kollektive søgsmål under overholdelse af den nationale lovgivning indbringes mod hver enkelt erhvervsdrivende eller samlet mod flere erhvervsdrivende inden for samme erhvervssektor eller sammenslutninger heraf, der anvender eller opfordrer til anvendelse af de samme generelle kontraktvilkår eller lignende vilkår.
- 28 Selv om de rettigheder, der er anerkendt ved direktiv 93/13, således kan udøves gennem et individuelt eller et kollektivt søgsmål, har disse søgsmål inden for rammerne af dette direktiv forskellige formål og retsvirkninger (jf. i denne retning dom af 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba, C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 30).
- 29 For så vidt angår kollektive søgsmål kræver den ulige stilling mellem en forbruger og den pågældende erhvervsdrivende, som den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning hviler på, positive foranstaltninger fra den nationale ret, der i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 1, er forpligtet til ex officio at vurdere, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser den pågældende aftale omfatter, og ved på tidspunktet for denne aftales indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med denne indgåelse samt til alle andre vilkår i den nævnte aftale eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne (jf. i denne retning dom af 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba, C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 21 og 24 og den deri nævnte retspraksis).

- 30 Derimod skal der, således som det følger af selve ordlyden af artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13, tages hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med en aftales indgåelse, hvilket kendetegner individuelle søgsmål, med forbehold af anvendelsen af dette direktivs artikel 7, hvilket derfor ikke må være til hinder for anlæggelsen af et kollektivt søgsmål.
- 31 I denne forbindelse har Domstolen fastslået, at da søgsmål med påstand om forbud, der er indbragt af personer eller organisationer, der har en legitim interesse i at beskytte forbrugerne som omhandlet i artikel 7, stk. 2, direktiv 93/13, er af præventiv karakter og har til formål at afholde de erhvervsdrivende fra at anvende sådanne vilkår, og da disse søgsmål er uafhængige af enhver konkret individuel tvist, indebærer det, at sådanne søgsmål kan anlægges, selv om de vilkår, der kræves forbudt, ikke er blevet anvendt i bestemte kontrakter (jf. i denne retning dom 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba, C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).
- 32 Det skal hvad navnlig angår individuelle og kollektive søgsmål bemærkes, at da der ikke i direktiv 93/13 er sket en harmonisering af de processuelle midler, der regulerer disse forhold, som forbrugerbeskyttelsesforeningerne har til rådighed med henblik på at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår til ophør i såvel forbrugernes som konkurrenternes interesse, tilkommer det hver enkelt national retsorden at fastsætte sådanne regler i medfør af princippet om procesautonomi – dog på betingelse af, at disse bestemmelser ikke må være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer, der er underlagt national ret (ækvivalensprincippet), og at de i praksis ikke må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, som EU-retten tillægger forbrugerne (effektivitetsprincippet) (jf. i denne retning dom 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba, C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis). Disse regler må således ikke skade den effektive udøvelse af forbrugernes mulighed i direktiv 93/13 for at påberåbe sig deres rettigheder enten gennem et individuelt eller et kollektivt søgsmål ved at lade sig repræsentere ved en organisation, der har en legitim interesse i at beskytte dem.
- 33 I det foreliggende tilfælde skal det bemærkes, at den forelæggende ret ønsker oplyst, i hvilket omfang et kollektivt søgsmål udgør en passende retslig mekanisme, der giver mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af en gulvklausul, der er indeholdt i aftaler om lån med pant i fast ejendom, når dette søgsmål er rettet mod mange erhvervsdrivende, der har indgået et stort antal aftaler af denne type igennem lang tid.
- 34 Hvad for det første angår begrebet »gennemsigtighed« inden for rammerne af direktiv 93/13 skal det bemærkes, at kravet om gennemsigtighed i kontraktvilkår udgør en generel regel, der finder anvendelse på affattelsen af de vilkår, der anvendes i forbrugeraftaler. I denne henseende fastsætter det nævnte direktivs artikel 5, at i de aftaler, hvor alle eller nogle af de vilkår, der tilbydes forbrugeren, er i skriftlig form, skal disse vilkår altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde.
- 35 Rækkevidden af denne forpligtelse til at affatte kontraktvilkår klart og forståeligt, som er udtryk for det krav om gennemsigtighed, der påhviler erhvervsdrivende, afhænger ikke af typen af søgsmål, kollektivt eller individuelt, hvorved en forbruger eller en organisation, der har en legitim interesse i at beskytte forbrugerne, søger at gøre de rettigheder, der er anerkendt ved direktiv 93/13, gældende.
- 36 Den retspraksis, der følger af individuelle søgsmål vedrørende kravet om gennemsigtighed, kan derfor overføres på kollektive søgsmål. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at dette krav ifølge den pågældende retspraksis ikke kan reduceres til, at vilkåret blot skal være forståelig

formelt og sprogligt set, men at det tværtimod skal fortolkes bredt, idet den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår bl.a. informationsniveau (jf. i denne retning dom af 16.3.2023, Caixabank (Gebyr for oprettelse af lån), C-565/21, EU:C:2023:212, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

- 37 Det nævnte krav om gennemsigtighed pålægger således ikke alene, at et vilkår skal være forståeligt for den pågældende forbruger rent formelt og i sproglig henseende, men også, at det skal sætte en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger i stand til at forstå, hvordan dette vilkår konkret fungerer, og dermed til på grundlag af klare og forståelige kriterier at vurdere, hvilke potentielt alvorlige økonomiske følger et sådant vilkår kan få for dennes finansielle forpligtelser (jf. i denne retning dom af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 64 og den deri nævnte retspraksis).
- 38 Det følger af det ovenstående, at i den beskyttelsesordning, der er indført ved direktiv 93/13, kan den retslige prøvelse af, om kontraktvilkår er gennemsigtige, ikke kun finde anvendelse på kontraktvilkår, som er genstand for individuelle søgsmål. Der er nemlig ingen bestemmelse i dette direktiv, der gør det muligt at antage, at denne kontrol er udelukket for så vidt angår de vilkår, der er genstand for kollektive søgsmål, dog forudsat, at de betingelser, der er fastsat i det nævnte direktivs artikel 7, stk. 3, overholdes, dvs. at når et kollektivt søgsmål er anlagt mod flere erhvervsdrivende, skal det rettes mod erhvervsdrivende, der dels driver virksomhed inden for den samme økonomiske sektor, dels anvender eller opfordrer til anvendelse af de samme generelle kontraktvilkår eller lignende vilkår.
- 39 Hvad for det andet angår kontrollen af et kontraktvilkårs gennemsigtighed, som det tilkommer den nationale ret at foretage i forbindelse med et kollektivt søgsmål, skal det bemærkes, at denne kontrol på grund af sin karakter ikke kan omfatte de specifikke forhold, der gør sig gældende for individuelle situationer, men vedrører erhvervsdrivendes standardiserede praksisser.
- 40 Den nationale rets forpligtelse til i forbindelse med et individuelt søgsmål at kontrollere, om samtlige de enkeltheder, der kan have indflydelse på den pågældende forbrugers forpligtelse, er blevet meddelt den pågældende forbruger, når den tager alle omstændighederne i forbindelse med indgåelse af den pågældende aftale i betragtning og tager hensyn til, at der før indgåelsen af denne aftale oplyses om kontraktvilkårene og konsekvenserne af denne indgåelse (jf. i denne retning dom af 12.1.2023, D.V. (Advokatsalærer-princippet om anvendelse af en timesats), C-395/21, EU:C:2023:14, præmis 38 og 39 og den deri nævnte retspraksis), skal derfor tilpasses de særlige omstændigheder for kollektive søgsmål, bl.a. under hensyn til den præventive karakter af disse sidstnævnte søgsmål og deres uafhængighed i forhold til enhver konkret og individuel konflikt, hvortil der er henvist i nærværende doms præmis 31.
- 41 I forbindelse med et kollektivt søgsmål tilkommer det således den nationale ret i forbindelse med vurderingen af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår, såsom en guldsklausul, på grundlag af arten af de varer eller tjenesteydelser, som er genstand for de pågældende kontrakter, at undersøge, om en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger er i stand til at forstå, hvordan dette vilkår fungerer, og vurdere de potentielt betydelige økonomiske konsekvenser af dette vilkår. Denne ret skal med henblik herpå tage hensyn til hele den praksis vedrørende standardkontrakter og forløbet forud for deres indgåelse, som hver enkelt af de pågældende erhvervsdrivende følger, hvilket bl.a. omfatter affattelsen af det nævnte vilkår og hvor i de standardkontrakter, der bruges af den enkelte erhvervsdrivende, dette sidstnævnte vilkår placeres, markedsføringen af de standardkontrakter, der er berørt af det kollektive søgsmål,

udbredelsen af generaliserede tilbud forud for aftaleindgåelsen, der udleveres til forbrugerne, samt alle andre forhold, som den nævnte ret anser for relevante med henblik på at udøve sin kontrol med hensyn til hver enkelte sagsøgte.

- 42 Hvad for det tredje angår spørgsmålet om, hvorvidt kompleksiteten af en sag som følge af det meget store antal sagsøgte, de aftaler, der er indgået igennem lang tid, og de forskellige formuleringer af de pågældende vilkår, kan hindre, at der foretages en kontrol af gennemsigtigheden af disse klausuler, skal det indledningsvis bemærkes, at artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13, således som det er anført i nærværende doms præmis 38, underlægger anlæggelsen af et kollektivt søgsmål mod flere erhvervsdrivende to betingelser, nemlig at et sådant søgsmål skal rettes mod erhvervsdrivende, der dels driver virksomhed inden for den samme økonomiske sektor, dels anvender eller opfordrer til anvendelse af de samme generelle kontraktvilkår eller lignende vilkår.
- 43 Hvad angår den første af disse betingelser er det i det foreliggende tilfælde ubestridt, at de indstævnte i hovedsagen tilhører den samme økonomiske sektor, nemlig banksektoren. Den omstændighed, at det i hovedsagen anlagte søgsmål er rettet mod et betydeligt antal banker, udgør ikke et relevant kriterium med henblik på vurderingen af den forpligtelse, der påhviler den nationale ret til at undersøge gennemsigtigheden af lignende kontraktvilkår som omhandlet i artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13, for så vidt som en sag kan indbringes mod hver enkelt erhvervsdrivende eller samlet mod flere erhvervsdrivende inden for samme erhvervssektor, således som det fremgår af denne bestemmelse. Kompleksiteten af en sag kan nemlig ikke svække effektiviteten af de subjektive rettigheder, som direktiv 93/13 tillægger forbrugerne, idet organisatoriske udfordringer ikke må rejse tvivl om disse rettigheder.
- 44 Med hensyn til den anden af disse betingelser skal det fastslås, at det tilkommer den nationale ret i overensstemmelse med national ret at afgøre, om der mellem de kontraktvilkår, der er berørt af et kollektivt søgsmål, foreligger en tilstrækkelig grad af lighed til, at det kollektive søgsmål kan antages til realitetsbehandling. Det fremgår i denne henseende af selve ordlyden af artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13, at det ikke er nødvendigt, at disse klausuler er identiske. En sådan lighed kan desuden ikke udelukkes, blot fordi de aftaler, hvori de indgår, er blevet indgået på forskellige tidspunkter eller i henhold til tidligere gældende lovgivninger, idet dette ville betyde, at en stor del af artikel 7, stk. 2 og 3, i direktiv 93/13 ville blive fuldstændig indholdsløs.
- 45 Med forbehold for de efterprøvelser, som det tilkommer den forelæggende ret at foretage, fremgår det, at de guldsklausuler, der er anvendt i de pågældende aftaler om lån mod pant i fast ejendom, i det væsentlige indeholder angivelsen af en minimumsrentesats, under hvilken den variable rente ikke kan falde, idet guldsklausulernes funktionsmekanisme principielt er den samme. Disse klausuler synes følgelig at kunne kvalificeres som »lignende« som omhandlet i artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13.
- 46 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 4, stk. 1, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser giver en national ret mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår i forbindelse med et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler.

Det andet spørgsmål

- 47 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 2, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13 giver en national ret, for hvilken der er anlagt et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler, mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår med udgangspunkt i en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbrugers opfattelse, når disse aftaler er rettet mod specifikke kategorier af forbrugere, og når dette vilkår er blevet anvendt i en meget lang periode, i løbet af hvilken vidensniveauet vedrørende dette vilkår har ændret sig.
- 48 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at som det fremgår af fast retspraksis og er anført i nærværende doms præmis 37, skal gennemsigtigheden af et kontraktvilkår og i hvor høj grad dette vilkår giver mulighed for at forstå, hvordan dette vilkår fungerer, og vurdere de potentielt betydelige økonomiske konsekvenser af dette vilkår, vurderes ved at tage hensyn til gennemsnitsforbrugers opfattelse, hvilket defineres som almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, *Andriuc m.fl.*, C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 51, og af 20.4.2023, *Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida*, C-263/22, EU:C:2023:311, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).
- 49 På samme måde som begrebet »forbruger« som omhandlet i artikel 2, litra b), i direktiv 93/13, der har objektiv karakter og er uafhængigt af den viden, som den pågældende person kan have, eller de oplysninger, som denne person reelt råder over (jf. i denne retning dom af 21.3.2019, *Pouvin og Dijoux*, C-590/17, EU:C:2019:232, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis), gør anvendelsen af et abstrakt referencekriterium for kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår det muligt at undgå at gøre denne kontrol afhængig en kombination af en kompleks helhed af subjektive faktorer, som det kan være vanskeligt eller endog umuligt at fastsætte.
- 50 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 83 i forslaget til afgørelse, kan der så meget desto mere ikke tages hensyn til de individuelle karakteristika for forskellige kategorier af forbrugere i forbindelse med kollektive søgsmål, eftersom de særlige kundskaber, som en forbruger kan anses for at have i forbindelse med et individuelt søgsmål, ikke kan begrunde en eventuel afvigelse fra gennemsnitsforbrugers kundskaber.
- 51 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret anført, at som følge af det betydelige antal erhvervsdrivende, der har indgået aftaler om lån med pant i fast ejendom, deres geografiske fordeling på hele det nationale område samt anvendelsen af gulvklausulerne gennem lang tid, hvorunder forskellige lovgivningsmæssige bestemmelser er blevet indført, vedrører det i hovedsagen omhandlede kollektive søgsmål specifikke kategorier af forbrugere, der er vanskelige at gruppere, det vil navnlig sige forbrugere, som har overtaget lån optaget af ejendomsudviklere, forbrugere, der drager fordel af sociale boligprogrammer eller programmer for adgang til offentlige boliger baseret på specifikke aldersintervaller, eller forbrugere, der optager lån på grundlag af deres beskæftigelse.
- 52 Det skal imidlertid bemærkes, at det netop er forskellene i den berørte offentlighed, som gør det umuligt at undersøge den individuelle opfattelse hos alle de enkelte individer i denne offentlighed, hvilket gør det nødvendigt at anvende den retlige fiktion i form af gennemsnitsforbrugeren, som består i at forstå sidstnævnte som én og samme abstrakte enhed, hvis helhedsopfattelse er relevant med henblik på undersøgelsen heraf.

- 53 I forbindelse med sin analyse af guldsklausulernes gennemsigthed på tidspunktet for indgåelsen af de pågældende aftaler om lån mod pant i fast ejendom tilkommer det derfor den forelæggende ret at tage udgangspunkt i en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbrugers opfattelse, og det uafhængigt af de forskelle, der er mellem hver enkelt forbruger, som de pågældende aftaler er rettet mod, bl.a. hvad angår vidensniveau for guldsklausulen, indtægtsniveau, alder eller erhverv. Den omstændighed, at disse aftaler er rettet mod specifikke kategorier af forbrugere, kan ikke føre til en anden konklusion. Med henblik på at undersøge gennemsigtheden af vilkår i de generelle betingelser i alle disse aftaler, og som i det væsentlige fungerer på samme måde, idet disse består i at begrænse muligheden for, at den variable rentesats kan falde til under en vis tærskel, kan en national ret hverken tage udgangspunkt i opfattelsen hos en mindre velunderrettet forbruger end denne gennemsnitsforbruger eller hos en forbruger, der er mere velunderrettet end denne gennemsnitsforbruger (jf. i denne retning dom af 21.9.2023, mBank (Det polske register over ulovlige vilkår), C-139/22, EU:C:2023:692, præmis 66).
- 54 Det kan imidlertid ikke på forhånd udelukkes, at den forelæggende ret som følge af en indtræden af en objektiv begivenhed eller en velkendt kendsgerning, såsom en ændring af den relevante lovgivning eller en udvikling i retspraksis, der er blevet vidt udbredt og drøftet, er af den opfattelse, at gennemsnitsforbrugers helhedsopfattelse vedrørende guldsklausulen har ændret sig i referenceperioden og givet sidstnævnte forbruger mulighed for at forstå de potentielt betydelige økonomiske konsekvenser, som denne klausul har medført.
- 55 I et sådant tilfælde er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at der tages hensyn til udviklingen i denne periode af gennemsnitsforbrugers opfattelse, da den pågældendes informations- og opmærksomhedsniveau således kan være afhængig af tidspunktet for indgåelsen af aftalerne om lån mod pant i fast ejendom. Den forelæggende ret skal imidlertid anvende denne mulighed på grundlag af konkrete og objektive omstændigheder, der godtgør, at en sådan ændring foreligger, hvilket ikke kan formodes alene fordi der er forløbet et tidsrum.
- 56 I det foreliggende tilfælde kunne den nævnte objektive begivenhed eller den nævnte velkendte kendsgerning, således som det fremgår af de drøftelser, der fandt sted under retsmødet for Domstolen, bestå i rentesatsernes kraftige fald, således som det var kendetegnende for 2000'erne, hvilket har medført en anvendelse af guldsklausulerne og derfor gjort forbrugerne bevidste om de økonomiske konsekvenser af disse klausuler, eller i afsigelsen af Tribunal Supremos (øverste domstol) dom nr. 241/2013 af 9. maj 2013, hvori det blev fastslået, at de nævnte klausuler ikke var gennemsigtige. Det tilkommer den forelæggende ret med henblik på kontrollen af gennemsigtheden af de samme klausuler at efterprøve, om dette kraftige fald i rentesatserne eller afsigelsen af den pågældende dom har kunnet være afgørende for en ændring over tid i gennemsnitsforbrugers opmærksomheds- og informationsniveau på tidspunktet for indgåelsen af en aftale om lån mod pant i fast ejendom.
- 57 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 4, stk. 2, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser giver en national ret, for hvilken der er anlagt et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler, mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtheden af et kontraktvilkår med udgangspunkt i en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbrugers opfattelse, når disse aftaler er rettet mod specifikke kategorier af forbrugere, og når dette vilkår er blevet anvendt i en meget lang periode. Hvis gennemsnitsforbrugers helhedsopfattelse vedrørende den nævnte klausul imidlertid har

ændret sig i denne periode som følge af en indtræden af en objektiv begivenhed eller en velkendt kendsgerning, er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at den nationale ret foretager denne kontrol under hensyntagen til denne forbrugers opfattelse, idet den relevante opfattelse er den, der forelå på tidspunktet for indgåelsen af en aftale om lån mod pant i fast ejendom.

Sagsomkostninger

- 58 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 4, stk. 1, og artikel 7, stk. 3, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler**

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser giver en national ret mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår i forbindelse med et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler.

- 2) Artikel 4, stk. 2, og artikel 7, stk. 3, i direktiv 93/13**

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser giver en national ret, for hvilken der er anlagt et kollektivt søgsmål, som er rettet mod mange erhvervsdrivende inden for den samme økonomiske sektor, og som omfatter et meget stort antal aftaler, mulighed for at foretage en kontrol af gennemsigtigheden af et kontraktvilkår med udgangspunkt i en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbrugers opfattelse, når disse aftaler er rettet mod specifikke kategorier af forbrugere, og når dette vilkår er blevet anvendt i en meget lang periode. Hvis gennemsnitsforbrugers helhedsopfattelse vedrørende den nævnte klausul imidlertid har ændret sig i denne periode som følge af en indtræden af en objektiv begivenhed eller en velkendt kendsgerning, er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at den nationale ret foretager denne kontrol under hensyntagen til denne forbrugers opfattelse, idet den relevante opfattelse er den, der forelå på tidspunktet for indgåelsen af en aftale om lån mod pant i fast ejendom.

Underskrifter